

Marts 2004 nr. 1 (11. årgang)

HVERDAGENS PSYKOPATER

– HVOR FARLIGE ER DE?

Af læge, ph.d. **Henrik Day Poulsen**, Psykiatrisk Klinik, Rigshospitalet

Ordet psykopat har i mange år været omgærdet med mystik og afsky. Det er ofte blevet forbundet med seriemordere og voldtægtsforbrydere, der skader mange mennesker uden at have nogen forståelse for deres ofres følelser. I folkemunde er ordet blevet anvendt som et skældsord, hvorfor psykopat for de fleste i dag næsten er blevet et 'fyord'.

Ofte blander man psykopat sammen med det at være sindssyg eller psykotisk. Dette er ukorrekt, da en psykotisk person som udgangspunkt har en midlertidig forkert eller urealistisk opfattelse af virkeligheden, som andre ikke deler. Det kan fx dreje sig om, at en person hører stemmer eller oplever sig overvåget og udspioneret, uden at det er sandt. Psykopater har en reel opfattelse af virkeligheden, hvorfor de ikke er sindssyge. Betegnelsen 'en sindssyg psykopat' giver derfor ikke mening ud fra et lægeligt synspunkt.

Politisk korrekthed

Mange ord har undergået samme skæbne som psykopat. Tænk blot på ord som idiot, fremmedarbejder og neger. I dag erstatter de fleste disse ord med betegnelser som mentalt retarderet, person af anden etnisk herkomst og sort. Ordene er blevet så belastede og 'ikke-stuerene', at man i stedet har opfundet andre betegnelser for det samme. En psykopat er således det samme som en karakterafviger eller en person med dyssoziale træk.

Ser man tilbage i historien er ordet psykopat blevet anvendt som en neutral, psykiatrisk betegnelse for en kreds af personer med særlige personlighedstræk, der er til stor gene og somme tider endog farlige for deres omgivelser. Den tyske psykiater Kurt Schneider beskrev i begyndelsen af 1900-tallet forskellige typer af psykopater, fx den holdningsløse, den selvhævdende, den følelseskolde, den fanatiske og den affektlabile eller lunefulde type.

I dag skal man være varsom med, hvem man betegner som psykopat, da det kan medføre, at den pågældende anlægger en retssag for ærekrænkelse. Som udgangspunkt kræver det en grundig undersøgelse af en psykiatrisk uddannet læge for at kunne anvende betegnelsen psykopat.

Hvem er psykopat?

Psykopater er personer, der er optaget af at tilfredsstille egne behov uden hensyntagen til omgivelserne. Psykopater handler ofte på baggrund af deres impulser i stedet for deres fornuft. Dette træk kan i sig selv let føre til, at de begår kriminalitet, hvorfor seriemordere og voldtægtsforbrydere for manges vedkommende skal findes i denne kategori. Psykopater omgås ofte sandheden lemfældigt og kan have tendens til at skyde skylden for deres egne handlinger over på andre. De får sjældent dårlig samvittighed og mangler ofte evnen til at forstå andre menneskers følelser og behov (mangelende empati).

Nogle psykopater kan være optaget af tanker om egen storhed og fortræffelighed. De kan mene, at de i kraft af deres særlige status har krav på særbehandling og derfor ikke behøver at følge de regler i samfundet, som andre er underlagt. Disse træk viser, at en psykopat kan være særdeles ubehagelig og tilmed farlig for sine omgivelser. En voldtægt, et indbrud eller sågar et drab bliver meget 'nemmere' at begå, når man dybest set ikke mener, at det, man har gjort, er forkert. Men findes der kun psykopater i fængslerne og blandt de kriminelle, der endnu ikke er fanget af politiet?

Hverdagens psykopater

Psykopati optræder i alle samfundslag og kulturer. Der er en klar overvægt af mænd, idet man regner med, at 2-4% af alle mænd, men kun ca. 1% af alle kvinder, er psykopater. Det vil med andre ord sige, at man kan regne med, at der i Danmark findes omkring 200.000 psykopater, så de kan jo ikke alle være Peter Lundin eller Jack The Ripper i forklædning. Hvert år bliver der i Danmark kun begået omkring 50-60 drab, så psykopaternes gerninger må inkludere andre handlinger end vold.

Mange psykopater er intelligente og kan virke yderst charmerende på omgivelserne. Hvis man ser på de nævnte træk, er det klart, at en charmerende person – måske endda med et attraktivt udseende – kan nå langt, hvis han er god til at manipulere med andre, lyve, skyde skylden på andre, fremhæve sig selv på bekostning af andre og tilmed ikke få dårlig samvittighed over det. Sådanne karaktertræk kan være en direkte billet til en stor stilling inden for erhvervslivet, det offentlige, politik, medieverdenen eller andre steder, hvor karisma og handlekraft sættes i højsædet. En nylig udgiver svensk bog anfører, at ca. 10% af alle chefer er psykopater. Om dette tal er sandt, ved ingen, men det må anses for meget sandsynligt, at der blandt politikere, virksomhedsledere, borgmestre, læger, såkaldte kendte personer og andre på samfundets top findes en række personer, som i kraft af deres psykopati har opnået meget magtfulde positioner.

Derfor møder vi alle disse mennesker, hvis vi er ansat under dem eller måske gift eller i familie med dem. Hverdagens psykopater kræver lydighed fra omgivelserne. De tåler ikke at blive modsagt, og de kan opleve sig meget krænket, hvis deres gerninger afsløres og udstilles. Psykopater har en hyppigere forekomst af misbrug af såvel alkohol som euforiserende stoffer end baggrundsbefolkningen, så i stressede situationer klares presset ofte med et ekstra glas rødvin eller en bane kokain. Disse stoffer er ofte med til at fremhæve og forstærke de allerede eksisterende psykopatiske træk, hvorfor der kan dannes en ond cirkel, hvor mere kritik af psykopaten medfører mere misbrug og hyppigere vredesudbrud, nedgøren af andre, ondskabsfuld adfærd og måske endda vold.

"PSYKOPATER"

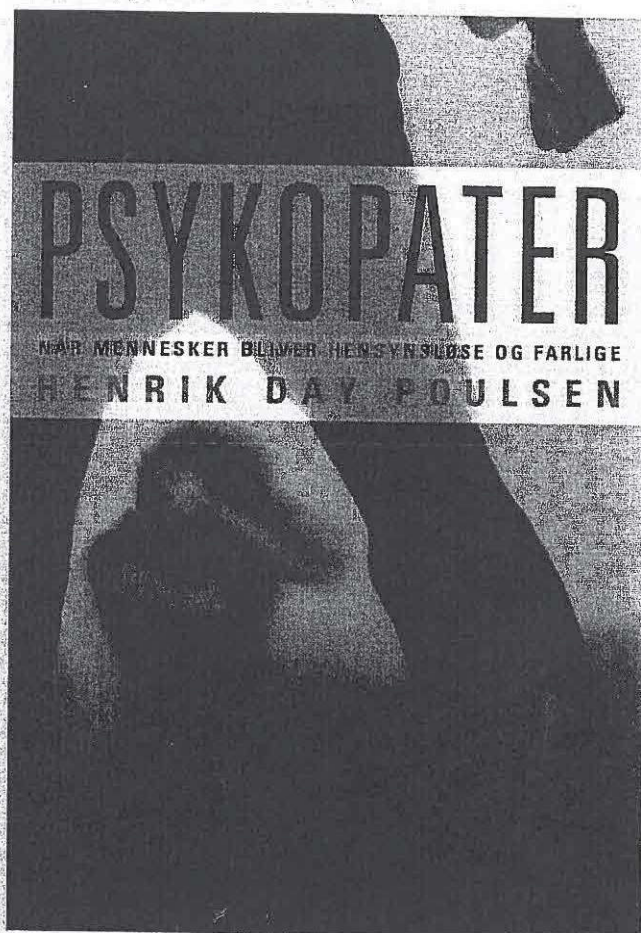
Læst af overlæge Jes Gerlach, Skt. Hans Hospital

En af grundene til, at psykopati atter er kommet i fokus, er den unge psykiater Henrik Day Poulsens bog med den ligefremme titel "Psykopater" – og tilføjelsen "Når mennesker bliver hensynsløse og farlige". Bogen består af en interessant blanding af fire komponenter:

- En psykiatrisk beskrivelse af diagnosen psykopati
- Forfatterens omtale og vurdering af 'berømte' psykopater (drabsmænd)
- Seks opdigtede historier om forskellige psykopat-typer, herunder den diktatoriske direktør Halberg, den pædofile steward og barnemorder Alexander og den morderiske dr. Lund
- Forfatterens analyse og kommentarer til disse sygehistorier

Bogen er letlæst; historierne er forenklede og lidt overdramatiserede (og naturligvis ikke den store litteratur). Bogen er ikke en faglig bog, men et forsøg på at levere en folkelig beskrivelse af psykopaters væremåde, tanker og mangel på følelser – og deres problematiske samspil med omgivelserne. Historierne er interessante, men forekommer en smule unuancerede og sensationsprægede – og dermed ikke helt retfærdige over for psykopaten, der jo også er et menneske og på mange måder en stakkel.

Det er forfatterens mål at få læseren til at forstå, at "det kan være nyttigt at kunne afsløre psykopaterne i virkelighedens verden". Han vil have os til at forstå, at "vi alle kan blive forsøgt manipuleret af personer med mere eller mindre psykopatiske træk".



Henrik Day Poulsen: "Psykopater". Documentas 2003. 159 sider, 189 kr.

Hvad gør ofrene?

Psykopatens ofre strækker sig fra hustruen, der er blevet gennembanket, over sekretærer må finde sig i urimeligheder fra chefen, til læge- eller virksomhedskollegaen, der bliver klar over, at psykopaten har udnyttet folk og snydt dem for deres rettigheder eller penge. Første skridt til at sikre sig mod at blive offer er, at man kan identificere psykopaten. Herefter må man gøre op med sig selv, hvilke fordele og ulemper der er ved at konfrontere psykopaten med hans handlinger. Den forslåede hustru er nok bedst tjent med at opsøge professionel hjælp, fx i et krisecenter eller hos den praktiserende læge. Sekretæren risikerer en fyreseddel, hvis hun siger chefen imod, men hun skal gøre op med sig selv, om de menneskelige omkostninger er så store, at hun er bedre tjent med at søge et andet sted hen, hvor de ansatte



Ted Bundy voldtog og dræbte mindst 28 kvinder. Han var psykolog, politiker og beskrevet som charmerende og intelligent. Men Bundy er kun toppen af det psykopatiske isbjerg.

behandles bedre. Kollegaen til psykopaten risikerer, at psykopaten bliver så krænkert, at han vil forsøge at skade 'krænkeren' på den mest ondskabsfulde måde. Det kan være ved at sprede usande historier, forplumre forfremmelser eller forsøge at stjæle fortrolige oplysninger. Nogle gange kompliceres det hele af, at psykopaten kan tone frem i medierne og bedyre sin uskyld. Han kan ligefrem med sit charmerende ydre komme til at fremstå som offer, hvilket naturligvis er yderst frustrerende for det sande offer. Det er set flere gange, at medierne ukritisk lader sig narre af en intelligent og charmerende psykopat. Så i nogle tilfælde er det bedst blot at tage sit gode tøj og gå. Erfaringen med at være offer for en psykopat kan man så fremover anvende til at beskytte sig selv mod de 199.999 andre psykopater, der lusker rundt i Danmark.